

MUSIQA FANLARINI O'QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUV VA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Muallif: Omonov Xasanxon Sulaymonovich ¹, Yakubova Govhar Islomqul qizi ²

Affilyatsiya: dotsent – Jizzax DPU¹, 1-kurs magistranti – Jizzax DPU ²

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14408528>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada modulli texnologiyalarmustaqil faoliyat asosida talabalarda bilim, ko'nikmalarni shakllantirish, ularda rejalashtirish, o'z-o'zini boshqarish va nazorat qilish, o'zlashtirish bo'yicha samarali natijani ta'minlashga qaratilgan eng samarali yondashuvlardan biri bo'lib qolmoqda. Modul bu shunday maqsadgacha yo'naltirilgan bog'lamki, u o'zida o'rganiladigan mazmuni va uni o'zlashtirish texnologiyasini aks ettiradi.

Kalit so'zlar: Texnologiya, Modul, Boloniya, Yevropa, Pedagogika, Didaktika, Kommunikativ, Kompetentlik, Talaba.

1999 yil 19 iyunda Yevropaning 29 davlatining ta'lim tizimi vazirlari tomonidan Boloniya deklaratsiyasi imzolandi va 2010 yilga qadar Yevropaning barcha davlatlari ana shu tizimga kirishi nazarda tutilgan. Yevropa talabalarikengashi (11 million talaba 37 davlatdan) 2001 yil Balloniya jarayonini qo'llashga qaratilgan harakat faoliyatini o'z zimmasiga oldi va 2 yil davomida talabalarning fikrlarini o'rganadi. Albatta qarama-qarshi fikrlar ko'p bo'lgan. Ijobiy jihatlari va kamchiliklar aniqlangan. 2005 yil ushbu jarayonni tanqidiy o'rganishga kirilishgan va —Chernaya Kniga Bolonskogo prosessa degan ma'lumotnomani taqdim etildi. Unda kredit tizimini samarasiga va magistraturada o'qish uchun katta mablag' talab etilayotgani, talabalarga yetarli darajada erkinlik berilmayotganligi va haddan tashqari mehnat bozoriga spetsializatsiya qilinayotganligi haqida yozilgan.

Ijobiy jihatlari:

1. Boloniya jarayoniga qo'shilish talabalar va pedagoglarning mobil harakatini ta'minlaydi. Talabalar bilan almashish kengayadi.

2. Ish bilan ta'minlanish darajasi kengayadi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni bir necha turga bo'lish mumkin:

1. Muammoli ta'lim texnologiyalari.

2. Didaktik- o'yinlarga asoslangan texnologiyalar.

3. Hamkorlik texnologiyalari.

4. Modulli texnologiyalar.

Modulli texnologiyalar- eng zamonaviy texnologiya bo'lib, modul bloklaridan tashkil topgan axborotni tizimli ravishda qayta ishlash va tahlil qilishga, talabaning

mustaqil faoliyatiga asoslangan, B.K.M. diagnostikasida turli shakllardan foydalangan holda tashkil etiluvchi yaxlit jarayon.

Modul - mazmuniy va mantiqiy yakunga ega bo'lgan, didaktik jihatdan ishlab chiqilgan, natijaga qaratilgan, kirish va chiqish nazoratlaridan iborat bo'lgan birlikdir.

Moduldastur- bir fan doirasidagi modul bloklarining yig'indisi bo'lib, erishish lozim bo'lgan didaktik maqsad, qo'laniladigan usullar va vositalar yig'indisidir.

O'quv moduli – nisbatan mustaqil, mantiqiy yakunga ega bo'lgan o'quv kursining bo'lagidir. U o'quv metodik ta'minotdan nazariy va amaliy qismlardan, topshiriq va joriy hamda yakuniy nazorat kabi qismlardan iborat.

Modulli texnologiyalar mustaqil faoliyat asosida talabalarda bilim, ko'nikmalarni shakllantirish, ularda rejalashtirish, o'z-o'zini boshqarish va nazorat qilish, o'zlashtirish bo'yicha samarali natijani ta'minlashga qaratilgan eng samarali yondashuvlardan biri bo'lib qolmoqda. Modul bu shunday maqsadga yo'naltirilgan bog'lamki, u o'zida o'rganiladigan mazmunni va uni o'zlashtirish texnologiyasini aks ettiradi.

Bugungi kunda talaba shaxsini barcha imkoniyatlarini yuzaga chiqarish uchun albattata'lim shaxsga yo'naltirilgan xarakterda bo'lishi talab etiladi. Buning uchun ta'limni tashkil etish jarayonida talabaning qobiliyatlari, ehtiyojlari va o'ziga xos jihatlari xisobga olish lozim. Ana shu elementlar hisobga olingan taqdirda o'z-o'zidan tabaqalashtirilgan, rivojlantiruvchi, o'qishga bo'lgan motivlarni kuchaytiruvchi subyekt-subyekt konsepsiyasiga asoslangan ta'lim tizimi kelib chiqadi.

An'anaviy ta'lim tizimida chuqur o'rnashib qolgan pedagogik paradigmalardan biri bu subyekt-obyekt munosabatlaridir. Bu yondashuv nemis pedagogi F. Gerbard tomonidan (1776-1841 yillar) kiritilgan. Bunday yondashuvda pedagog sub'yekt rolini bajaradi va qanday o'qitish, qanday talabalarni ishlab chiqish, talabalar jamoasini qay yo'nalishda rivojlantirishni faqat o'z yondashuvi asosida hal etadi.

Talabalar esa passiv holda ob'yekt rolini bajaradi. Talabalarning asosiy faoliyati eslab qolish, tushinish, qo'llashga o'rganish hisoblanadi. Bu paradigмага qarshi g'oyani amerikalik pedagog D. Dyui ishlab (1859-1952) chiqadi. Uning fikricha nimani va qanday o'qish lozim degan savollarga javob topishda talabaga ham erkinlik berish va uning hoxishlarini xisobga olish lozim. Toki talaba o'z faoliyatini, o'z taqdirini, o'z hayotini mustaqil boshqarishga faol kirishsin. Bu konsepsiya - subyekt-subyekt munosabatlari sifatida tan olindi va ko'pgina rivojlangan davlatlar ta'lim tizimida o'z o'rniga ega.

Aytish joizki, ta'lim tarixida yig'ilgan boy didaktik tajribaning ijobiy jihatlari o'z aksini modulli ta'limda topdi.

-Modulli ta'lim tushunchasi 1971 yillarda Dj. Rassel tomonidan kiritildi. Rassel modulni o'quv paketi sifatida talqin etadi va unga o'quv materialining konseptual birligini o'rganishga oid harakatlarni kiritadi.

B.M. Goldshmid – modulni talabaga ma'lum ko'zlangan natijaga yetishga yordam beruvchi mustaqil birlik sifatida talqin etadi (1972 y).

G. Ouyens modulni yopiq kompleks sifatida talqin etadi va bu kompleksga o'qituvchi, talaba, o'rganiladigan axborot materialini, vositalarni kiritadi. (1975 y).

Zamonaviy tadqiqotchilardan biri P.A. Yusyavichene modulni ma'lum darajadagi mustaqil axborotdan hamda maqsadli ravishdagi metodik boshqaruv asosida maqsad qilib qo'yilgan natijalarni ta'minlashga qaratilgan birlik sifatida tahlil etadi.

N.V. Borisova, V.M. K.Ya. Vazina, Gareyev, Ye.M. Durko, V.V. Karpov, M.N. Katxanov, S.I. Kulikov, P. Yussyavicheneva boshqa olimlarning fikrlarini o'rganish natijasida quyidagik o'rinishlardagi modullarni ajratish mumkin:

-mustaqil konseptualkichik birlik;

-modulmustaqil birlik sifatida bir o'quv kursini o'z ichiga olib, bir necha bloklarni o'zida mujassam etadi;

-modul ma'lum mutaxassislikka tegishli bo'lgan bir qancha o'quv predmetlarni o'zida mujassamlashtiruvchifanlararo birlik bo'la oladi;

-aniq bir mutaxassislikni egallashga yo'naltirilgan kasbiy ta'lim moduli.

Bundan tashqari-modull tushunchasiga tegishli bo'lgan bir qancha Xususiyatlarni ajratish mumkin:

-Maqsad;

-Turli xil turdagi o'quv faoliyatini integrasiyasi;

-Metodik ta'minot;

-Mustaqil rivojlanish;

-Ta'lim jarayonidagi talabning mustaqilligi;

-O'quv axborotini tahlil qilish va strukturalashtirish ko'nikmasi;

-Nazorat va o'z-o'zini nazorat;

-Talabning ta'lim olishdagi shaxsiy trayektoriyasi.

Modul bir necha bloklardan iborat bo'lishi mumkin:

1.Blok. Kirish nazorati- yangi mavzuni o'rganish uchun mavjud bazaviy va qoldiq bilimlarni tekshirishga qaratilgan.

2.Blok. Nazariy blok. Mavzuning har bir mantiqiy bo'lagi uchun tuzilgan axborot va ko'rgazmali materiallardan iborat (Axborot rasm, diagramma, sxemalarda to'liq ko'rsatilishi maqsadga muvofiq).

3.Blok. Nazariy axborotni har bir bo'lagini talabalar bilan birgalikda tahlil etishga qaratilgan.

4.Blok. Amaliy blok. Nazariy bilimlar asosida talabalarning amaliy faoliyatini tashkil etish.

5.Blok. Chuqurlashib boruvchi blok. Mavzuga oid soha bo'yicha murakkab topshiriqlarni bajarish.

6.Blok. Nazorat bloki. Bajarilgan topshiriqlarni nazorat qilish.

7.Blok. Nazorat natijalarini tahlil etish. Umumiy yo'l qo'yilgan hatoliklarni aniqlash va tahlil qilish.

8.Blok. Chiqish nazorati. Mavzu bo'yicha belgilangan topshiriqlarni bajarish va topshirish.

Modulli yondashuv tamoyillari:

-Modullilik

-Mazmunni strukturalashtirish

-Dinamik harakatni ta'minlash (soddadan-murakkabga) □ Faoliyatlilik

-Moslashuvchanlik (gibkost)

-Natijalarni oldindan aniqlash

-Maslahatlarning turli-tumanligini ta'minlash.

Modul turlari:

-Nazariy modullar (Nazariy bilimlarni shakllantirishga yo'naltirilgan modullar).

-Amaliy modullar (Amaliy ko'nikmalarni va malakalarni shakllantirishga yo'naltirilgan modullar).

-Texnologik yoki aralash modullar (nazariy bilim, amaliy kunikma va malakalarni shakllantirishga yo'naltirilgan modullar).

Modulning tarkibiy qismlari.

Modul dastur kompleks didaktik maqsaddan (KDM) va bu maqsadga erishishga xizmat qiluvchi modul bloklari yig'indisidan iborat.

Modul dasturini ishlab chiqish uchun asosiy g'oyalarniajaratib olish va blok-modullarda strukturalashtirish, so'ngra kompleks didaktik maqsadlarnishakllantirish talab etiladi. Kompleks didaktik maqsadlar modul-bloklarining maqsadlariga, ya'ni integrativ didaktik maqsadlarga (IDM) va xususiy didaktik maqsadlarga (XDM) bo'linadi,uni esao'z navbatida o'quv elementlaritashkil etadi.

Modul dasturlarningmaqsadialbattamalakali mutaxassisni yetishtirishga xizmat qiladi. Modul dasturning maqsadini tuzishda ana shu mutaxassisga qanday talabalar tizimi qo'yilayotgan ekanini aniqlab olishdan boshlanadi.Bugungi kunda Rossiyadamutaxassisga qo'yiladigan umumiy talabalar tizimi o'rganilib ularni uch asosiy guruhga ajratilmoqda. Mutaxassisni kompententligini aniqlovchi kriteriyalarni quyidagi kategoriyalarga bo'lish mumkin

Instrumental kompentensiyalar:

- analiz va sintez qobiliyatiga ega bo'lish;
- rejalashtirishva tashkil etish qobiliyati;
- umuiy bazaviy bilimlarga ega ekanligi;
- mutaxassislik bo'yicha bazaviy bilimlarni egallaganligi;
- ona tilida bemaolmuloqatga kirisha olish;
- axborot texnologiyalaridan foydalan olish malakalari;
- axborotmaterialibilan ishlash qobilyati; -muammolarni yechish qobiliyati; -

Qarorlar qabul qilish qobiliyati.

Komunikativ kompententlik:

- tanqid va o'z-o'zini tanqid qila olish;
- gruhda faoliyat ko'rsataolish;-o'zaro muloqatga kirisha olish;
- axloqiy qadriyatlarini tan olish;
- turli xalqlar madaniyatiga xurmat bilan qarash;
- boshqa yo'nalishda faoliyat yurituvchi ekspertlar bilan munosabatga

kirisha olish.

Tizimli kompententlik:

- bilimlarini amalda tizimli ravishda qo'llay olish;
- tadqiqot olib borish;
- yangi sharoitga moslashish;
- ijod qilish;
- liderlik qobiliyatini o'stirib borish;
- individual holda faoliyat yuritish qobiliyati;
- loyihalarni ishlab chiqish va ularni boshqarish;
- tadbirkorlik va yangig'oyalarni ilgari surish;

- masuliyatlilik;
- muvaffaqiyatga erishish motivining rivojlanganligi .

Tanlangan mutaxassislik bo'yicha umumiy didaktik maqsadlartasdiqlangan standartdao'z aksini topgan. Modul dasturini ishlab chiqishda ana shu standart talablarigaasoslaniladi.

Modullarni ishlab chiqishda uchta asosiykomponentga e'tibor qaratish lozim:

1. Modul spesifikasiyasi.
2. Modulning nazorat blokini ishlab chiqish.
3. Modulning o'quv materialini ishlab chiqish.

1.Modul spesifikasiyasi-ana shu modul haqida to'liq ma'lumotni o'zida aksettiradi.Uning tarkibiga quyidagilar kiradi:

1.1.Modulning nomi. Modullarning nomlari mazmunga mos bo'lishi va qaytarilishlarga yo'l qo'ymaslik lozim.

1.2.O'qitishning maqsadi. Mana shu modulni o'zlashtirish natijasida qanday faoliyat yuritish imkoni tug'ilishi, kasbiy tayyorgalikdagi axamiyati yoritib berilishi lozim. Talabaningrejali taraqqiyoti aks ettirilishi maqsadga muvofiq.

1.3.O'qitish natijalari. Modulni o'rganish natijasida qanday bilimlarni egallashi, qanady ko'nikma va malakalar shakllantirilishi sanab o'tiladi. O'zlashtirish jarayoni tugagandan so'ng talabaqanday faoliyatni qanday sharoitlardabajara olishi ko'rsatiladi. Natijalaruzviy birlikka ega bo'lib,o'qitish maqsadlaridan chetga chiqmagan holda shakllantirilishi lozim. Natijalarni tekshirish jarayonida bir necha ko'nikmalarni egallanishinazarda tutilishi lozim. Odatda bir modul 3-5 turdagi ko'nikmani egallashga qaratilgan bo'lib, uni egallanganligi maqsadga erishilganlik darajasini ko'rsatadi. Erishiladigan natijalaraniqlashtirilgan maqsadlarni shakllantirish qoidalari asosida shakllantiriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

Azizxodjayeva N.N Pedagogik texnologiyalarva pedagogik mahorat.-T.: Moliya2003.-192b

Aripov M Internet va elektron pochta asoslari.-T.:Iqtisod moliya,2000.-218b.

Ермолаев Е.И. Модульные обучение в вузе: Его основные учебные элементы. Пензинский университет.2010.-75с

Ishmuxamedov R. Innovatsion texnologiyalar asosida ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari.-T.: TDPU. 2005y.